LAJIESITTELY

Liekkiatsalea **Rhododendron calendulaceum**

(Michx.) Torrey 1824.
Flame Azalea, Fiery Azalea, Flame Flower (englanti)
alasuku *Pentanthera*
sektio *Pentanthera*
alasektio *Pentanthera*

Kesävihanta, 10 metrin korkuiseksi kasvava tiheäoksainen ja pystykasvuinen pensas tai pieni puu, joka viljelyssä jää yleensä matalammaksi. Ei levittäydy maaversoista. Versot harvahkon jouhimaisen karvoituksen peittämää.

Lehdet 3–9 cm x 1,3–3,8 cm:n pituiset, soikeat tai vastapuikeat, yläpinnaltaan yleensä nukkaiset ja heleän vihreät. Lehtien alapinnalla on joskus harvakseltaan jouhikarvoja. Kukkanuput ovat yleensä karvattomat, joskin tahmeasuomuiset.

Kukinta ennen tai yhtä aikaa lehtien puhkeamisen kanssa, kukinnossa 5–9 kukkaa. Kukat kellomaiset, terälehtiä on viisi. Teriö on 4–6 cm pituinen ja halkaisijaltaan 4,5 cm, nukkainen ja tahmea.

Kukan väri on oranssin eri sävyjä (*calendulaceum* käännös: kehäkukan tapainen) ja nielussa on usein kukan terälehtien yleissävystä poikkeava läikkä. Kukka ei yleensä tuoksu. Luontaisilla kasvupaikoillaan *R. calendulaceum* kukkii huhti-heinäkuussa, viljelyssä laji kukkii meillä verraten myöhään kesällä.

Kotimaa:
Yhdysvaltojen itäosat New Yorkin osavaltiosta pohjoisessa Georgiaan etelässä 180–1500 mmpy metsien aukioilla, kukkuloiden rinteillä ja la'illa usein kuivilla paikoilla.

Kestävyys:
Englanti H6 (kestävä kaikkialla Englannissa ja Skandinavian keskiosissa)
Ruotsi (SRS) Z4,
Tanska (RF) -20 °C,
USA: USDA 5A (ARS) -29 °C,
Suomi Ib-?

Synonyymit
Azalea calendulacea
Azalea lutea

Liekkiatsalea on varmasti yksi kauneimmista luontaisesti Pohjois-Amerikassa kasvavista atsalealajeista. Lajia on käytetty risteytystyössä jo 1800-luvulta alkaen. Liekkiatsalean risteymälajikkeita onkin yleisesti markkinoilla niin Euroopan kuin Yhdysvaltainkin markkinoilla. Näistä voisi mainita esimerkkinä vaikkapa Ghent-atsaleat, joita tuotettiin 1800-luvun alkuvuosina Belgiassa. Suurikukkaisia keltaisia ja oransseja sävyjä saatiin aikaan risteyttämällä liekkiatsalea mm. kelta-atsalean (*R. luteum*) ja japaninatsalean (*R. molle* ssp. *japonicum)* kanssa. Alkuun niitä viljeltiin kasvihuonekäyttöön, mutta pian huomattiin, että monet lajikkeet viihtyivät vallan hyvin Keski-Euroopan ilmastossa ulkonakin. Myös meillä useat lajikkeet ovat osoittautuneet varsin kestäviksi. Näistä voisi mainita uudelleen nimetyn 'Aamurusko'-atsalean.

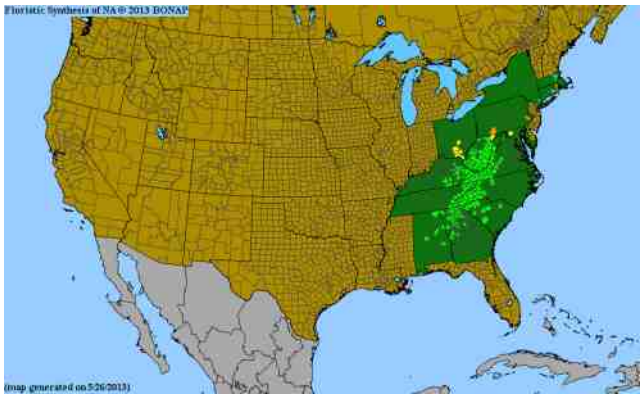

Liekkiatsalean luontaiset esiintymät on merkitty kartalla kirkkaanvihreällä ja osavaltiot, joissa atsalea esiintyy, tummanvihreällä. Keltaisella on merkitty harvinaiset ja oranssilla kadonneet esiintymät. Lähde: The Biota of North America Program (BONAP), North American Vascular Flora (http://www.bonap.org/)

Viihtyy avoimilla paikoilla

Liekkiatsalea kasvaa luontaisena Appalakkien vuoriston eteläosissa ja viihtyy usein avoimilla paikoilla kukkuloiden lakialueilla, joita Yhdysvalloissa kutsutaan nimeillä Bald. Kuuluisimpia lajin kasvupaikkoja on Gregory Bald Tenneseen ja Pohjois-Carolinan rajalla Great Smoky Mountains- kansallispuistossa. Ei tiedetä, miten nämä "Nunatakit" ovat alun perin syntyneet, mutta nykyisin vuorten huippujen Baldeja pyritään vapaaehtoisvoimin pitämään puuttomina ja tavoitteena on estää perinnemaisemien umpeenkasvu.

Liekkiatsaleaa kasvaa toki metsissäkin; se on muiden *Ericaceae*-heimon lajien (*Rhododendron maximum, Kalmia latifolia, Vaccinium corymbosum*) ohella usein tavattava pensaskerroksen laji Appalakkien tammi-, hikkori- ja (entisissä) kastanjametsissä.

Näyttävä liekkiatsalea on kiehtonut ihmistä varmasti siitä alkaen, kun ensimmäiset Amerikan mantereen asukkaat kohtasivat lajin. Alkuperäiskansat näkivät atsalean kukkien pitkissä heteissä roiskeita taivaanrannan maalarin pensselistä ja varhaiset eurooppalaiset siirtolaiset kuvittelivat vuorten rinteiden olevan tulessa nähdessään ensimmäistä kertaa liekkiatsaleoiden kukinnan.

Liekkiatsalea on tetraploidi eli sillä on normaali kromosomisto kaksinkertaisena (ks. tietolaatikko) Tämän vuoksi sen risteytyminen diploidien lajien kanssa tuottaa harvoin onnistuessaan triploideja jälkeläisiä, jotka eivät yleensä pysty tekemään siementä.

R. calendulaceum kukkii Turun saaristossa. Kuva Kristian Theqvist

Tetraploidille lajille on usein tyypillistä roteva ulkomuoto diploideihin sukulaisiinsa verrattuna. Liekkiatsalea suurine kukkineen onkin tästä malliesimerkki. Kukkien halkaisija saattaa olla jopa 8 cm. Kotiseuduillaan liekkiatsalea kukkii monin sävyin aina keltaisesta tummanpunaiseen, mutta kuten kehäkukalta lainattu nimikin kertoo, on oranssi yleisimmin tavattu kukanväri.

Lajin lisääminen pistokkaista ei tahdo onnistua, mutta onneksi liekkiatsaleaa on varsin vaivatonta lisätä siemenistä. Luonnonkeruita on vuosittain tarjolla ARS:n siemenlistalla, joten suurtakaan kynnystä lajin kokeilulle ei meilläkään ole. Tietysti varmuuden vuoksi kannattaa tilata mahdollisimman korkealta ja luontaisen kasvualueen pohjoisreunalta kerättyä siementä, joskaan korviini ei ole kantautunut tietoja kestävyyseroista eri keruiden välillä.

Liekkiatsalea viihtyy normaalissa rhodoille sopivassa kasvualustassa ja sietää monia muita *Rhododendron*-suvun lajeja paremmin kuivuutta. Hyvin kukkiakseen sen on saatava useita tunteja päivässä suoraa auringon paistetta.

Kotiseudullaan se on tottunut paahtavan kuumiin kesiin, ja hyvä nuppumuodostus ja talveentuminen edellyttävät meillä lämmintä kasvupaikkaa. Suomen vaihtelevissa kesäsäissä kukkanuppujen muodostus jää valitettavan usein vähäiseksi.

Liekkiatsalea kasvaa meillä hyvin viihtyessään parimetriseksi pensaaksi, eikä sillä ole vaikeuksia selviytyä Etelä-Suomen talvista.

Osmo Jussila

KIRJALLISUUTTA

Cox K, Rhododendrons & Azaleas a Colour Guide 2005

Cox P.A. & K, The Encyclopedia of Rhododendron Species 1997

Ploidisuus atsaleojen risteyttämisessä

Kromosomiluku ja polyploidia

• Kullakin lajilla on sille ominainen parillinen määrä kromosomeja. Toinen kromosomiparista on peritty äidiltä ja toinen isältä.

• Tällaista lajia kutsutaan kromosomiluvultaan diploidiksi, koska sillä on kaksi peruskromosomia, toinen äidiltä ja toinen isältä. Sen merkintänä on 2 n.

• Monet atsaleat ovat kromosomistoltaan ns. polyploideja, missä tavallisen diploidin atsalean (2 n) kromosomien määrä on moninkertaistunut. Puhutaan triploideista (3 n), tetraploideista (4 n), pentaploideista (5 n) tai heksaploideista (6 n).

• Polyploideilla atsaleoilla on usein, mutta ei aina, suuremmat kukat tai suuremmat ja paksummat lehdet. Koosta ei kuitenkaan voi päätellä ploidisuutta.

Kristian Theqvist